
Vojna v Sloveniji 1991 (*Vojna v Sloveniji, Od napadov na JLA do zmage nad JA*, Mednarodno tiskovno središče, Ljubljana avgust 1991, 121 strani; *Deset dni vojne za Slovenijo*, Izbor fotografij in tekstov iz obdobja med 26. VI. in 5. VII. 1991. Mladina Monoliti, Ljubljana 1991; *Vojna za Slovenijo*, Cankarjeva založba, Ljubljana 1991, 129 strani; *Slovenija od vojne do priznanja*, Cankarjeva založba, Ljubljana 1992, 128 strani)

V še ne letu dni od zaključnega vojnega spopada med še malo prej dvema sestavnima deloma jugoslovanske oborožene sile smo dobili nekaj del, ki se ukvarjajo tudi z vojaško platjo slovenske osamosvojitve.

Vsa ta dela spadajo v »prvi ešalon«, tako po časovni distanci od dogodka (le dva do tri mesece), kot po sporočilni vrednosti. Očitno gre za dela, ki si prizadevajo ujeti nekaj trenutkov te vojne, ki se je tako hitro zaključila, da je ostal medijsko zanimiv skoraj vsak detajl. Ker je bila to vojna z izrazitim medijskim pristopom, takojšnja medijska prezentacija vojne niti ne preseneča. Zgodovinarja pa ne sme zavesti misel, da je bila to prva medijska vojna sploh. Morda bo kar držala ocena, da je bila prva medijska vojna kar druga svetovna vojna, le da se je ta bojevala predvsem na radijskih valovih. Že Eisenhower je menil (in se po tem ravnal), da se s pridobitvijo javnega mnenja dobi tudi vojna, in izkrcaje v Normandiji je spremljalo 558 novinarjev in snemalcev (in neznano število cenzorjev). Slovensko je spremljalo menda nad 1000 novinarjev. Naj ob tem omenimo še knjižico o glavnem protagonistu medijske plati, ministru za informiranje (*Jelko Kacin, veliki zmagovalec*, Ljubljana 1991), iz katere pa ne vzemo nič takega, kar ne bi bilo mogoče prebrati tudi v sočasnih časnikih in periodiki. Prenehanje njegovih tiskovnih konferenc v Cankarjevem domu (zadnja 12. julija) mnogi jemljejo kar za najboljši znak za konec vojne.

Prvo delo je izšlo že avgusta 1991, ko se je Tiskovno središče odločilo na kratko informativno knjižico o slovenski vojni. Namen je povsem informativen, prikazati s slovenskega stališča korenine in potek boja za osamosvojitvev. Zgradba je kronološka. Prvo poglavje išče vzroke vojne v konfliktu med unitaristi in željami republik (Slovenije) po večji samostojnosti in na drugi ravni konflikta spopad med komunisti (dogmati), beri generali in ostalimi, ki hočejo demokracijo. Vprašanje je predvsem, v katero točko se postavi začetek razhajanj. Ta knjižica jo išče v spopadu med alternativno javnostjo in armado ob zadnji paradi v Beogradu leta 1985, nato pa kar preskoči na leto 1988, ko se je že javno kazala napeta situacija med vojsko in slovenskimi oblastmi. Natezanja o kontrarevoluciji je prekinila vojska, ki je krenila v ofenzivo (Analiza 200 člankov, zaprta seja vojaškega sveta, seja CK ZKJ). Sledi prikaz aretacije Janeza Janše in vse dogajanje ob tem. »Slovenska politika je z eno nogo že pokleknila pod vojaškim pritiskom.« (str. 21) Rojstvo demokracije datira v 1989, ko se je ZKS odločila, da »sestopi z oblasti«, kar je nato rezultiralo z razkolom v ZKJ in razpisom prvih odprtih volitev v januarju 1990.

V tretjem poglavju so objavljeni dokumenti slovenske skupščine, sprejeti 25. junija 1991 (Temeljna ustavna listina), nagovor predsednika Kučana na slovesni razglasitvi,

odlok zvezne vlade o neposrednem zagotavljanju nadzora nad mejo, torej osnove za vojaški poseg, zaplenjena vojaška navodila JLA.

Osrednji del knjige predstavlja kronologija dogodkov od 27. junija do 4. julija, kombinirana z dokumenti in fotografijami (pozivi obeh strani na kolaboriranje, članek o četrtem rajhu).

Ker je bila knjiga tako hitra, je zadnje poglavje še polno vprašanj, ki jih je prinesla takrat še neverjetna novica o umiku armade iz Slovenije. Daleč najbolj poveden je Kadijevičev govor 6. julija. Z enoletne distance se bere – ne glede na psihološke cilje in visoko diplomacijo, ki je za njim – kot pogrebni govor »drugi« Jugoslaviji, za katero je tista zadnja instanca socializma, vojska, ugotovila, da je ni mogoče obraniti, ne glede na to kaj stori – ostane v vojašnicah ali gre v državljansko vojno. JLA je storila eno, sovjetska vojska drugo, obe državi pa eksistirata še zgolj na zastarelih zemljevidih, res pa zaenkrat še temeljno razliko med obema izbirama čutijo državljani omenjenih nekdanjih držav.

Drugo knjigo je izdalo Mladininih 9 fotografov. Namenjena je drugačni publiki, mnogo razkošneje opremljena. Njeno okostje, najbolj pomemben in sugestivni del so fotografije. Teksti so kratki, zgolj asociativni, citati iz sočasnih številčk Mladine. Vse fotografije so dokumentirane, v dvanajstih poglavjih pa zajemajo čas od 26. junija do konca bojev. Zajemajo vse značilne elemente vojaških bojev: vojaško tehniko, sprva še zgolj element v idilični naravi, nato pa kot kupi zvitega železa, barikade in ruševine, beg in smrt vojakov, simbolna oznanila zmage – natikanje tabel z novimi državnimi simboli.

Ta knjiga dokazuje, da je minil čas zgolj besednega prikazovanja dogajanja. Še bolj nas opozarja, da so tudi viri mnogo bolj raznovrstni kot zgolj papir v najrazličnejših oblikah (videokaseta, velika množina posnetega materiala). Hkrati se postavlja vprašanje za zgodovinarje, kako bodo take vire uporabljali.

Najbolj izčrpno delo je knjiga Vojna za Slovenijo. Avtorji, uredništvo Cankarjeve založbe, so imeli namen ustvariti »prispevek in gradivo, hkrati pa tudi živ odmev in spomin« (str. 6). Knjiga je torej predvsem kronika, pisana sočasno z dogodki. V enajstih poglavjih (vsak dan vojne, razen zadnjih treh, ima svoje poglavje) so avtorji zajeli čas od 26. junija do 8. julija. Besedilo podrobno obdeluje vojaške in politične dogodke vsakega dne, temelji pa na javnih objavah predvsem slovenskih medijev, žal pa ni razvidno niti splošno, niti posamezno iz katerih, kar omejuje poznejšo uporabnost. Bogato fotografsko gradivo ilustrira in dopolnjuje napisano, priloženi pa so tudi najznačilnejši objavljeni dokumenti.

Četrto delo, Slovenija od vojne do priznanja, je vsebinsko nadaljevanje knjige Vojna za Slovenijo. Na vojno se nanašata uvodni poglavji: Brionska deklaracija, Sklep o umiku JLA iz Slovenije. Prvo je predvsem izčrpno poročilo novinarja očitca in obdeluje predvsem politične implikacije sporazuma, drugo pa se ukvarja predvsem z vojaškimi vprašanji. Vendar v novi dimenziji, vojaško-organizacijski izpeljavi umika JLA iz Slovenije od 18. julija, ko je Predsedstvo Jugoslavije sklep sprejelo, do 25. oktobra, ko so odšli zadnji vojaki.

V novem, drugem valu literature o vojni za Slovenijo, ki smo ji zdaj priča, v zadnjem času izhaja vrsta del, ki so izčrpnjša in bolj verodostojna (Janševi Premiki, Švajncerjeva Vojna in vojaška zgodovina Slovencev, delno prezentirana raziskava obramboslovcev o doživljanju vojne, vrsta zapisov Kacina, Markovića, generalov v tisku) od predstavljenih. Vsaj nekatera od teh si zato zaslužijo samostojno predstavitev in oceno.

Damijan Guštin